

Μετα-ανάλυση της σχέσης «χρήση και ταυτότητες του δημόσιου χώρου»

Καλλισθένη Αβδελίδη, Ευθαλία Μάσσου

7.1 Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία επαναφέρει το ζήτημα της κοινωνικής μίξης αναφορικά με τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού και τις αλλαγές που αυτές επιφέρουν στον αστικό χώρο, με νέα μεθοδολογική προσέγγιση. Εφαρμόζει τη στατιστική μέθοδο της μετα-ανάλυσης για να προσεγγίσει τη σχέση «χρήση και ταυτότητες» του δημόσιου χώρου και εξετάζει τον συσχετισμό των χαρακτηριστικών των χρηστών με τις αντιληπτικές κατηγορίες με τις οποίες ταυτίζεται γενικότερα ένας αστικός ανοιχτός δημόσιος χώρος.

Με αρχική ιδέα ότι η θεώρηση του αστικού σχεδιασμού, της αστικής ανάπτυξης και της επίδρασής τους στην κοινωνία της σύγχρονης πόλης άπτεται περισσότερων ερευνητικών πεδίων και εννοιολογικών ενοτήτων που χρήζουν ποιοτικής και ποσοτικής εκτίμησης και σύνθεσης, υιοθετείται η παραδοχή της πολυδιάστατης φύσης των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού. Η θεματολογία του έργου καθόρισε τη σύνθετη μεθοδολογική προσέγγιση που έπρεπε να ακολουθηθεί τόσο στο στάδιο της ποιοτικής εκτίμησής τους, όσο και στο στάδιο της σύνθεσης δεδομένων σχετικά με την ποσοτική εκτίμησή τους. Κρίθηκε απαραίτητη η διεξαγωγή των επιμέρους εργασιών που παρουσιάζονται στα προηγούμενα κεφάλαια, καθώς αυτές αναφέρονται σε διαφορετικές διαστάσεις των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων. Οι εργασίες επιδιώκουν την ανάδειξη της συνθετότητας των κοινωνικών επιπτώσεων όπως και η ποιοτική και ποσοτική εκτίμηση της ισχύος τους και των συσχετισμών τους με πληθυσμιακά και χωρικά δεδομένα. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις τους αναφέρονται σε διαφορετικές ομάδες ενδιαφέροντος, συμβαδίζοντας με τις ειδικότερες ερευνητικές τους υποθέσεις. Οι μεθοδολογίες ανάλυσης και οι επιτόπιες καταγραφές που συνοδεύουν τις επιμέρους αυτές εργασίες αποσκοπούν στην πιο εξειδικευμένη, από τη μια πλευρά, και διεπιστημονική, από την άλλη, διερεύνηση του πεδίου των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού. Απώτερος σκοπός της διερεύνησης είναι η επεξεργασία συνόλου μεθοδολογιών και εργαλείων που επιτρέπουν τη διαπίστωση και

την παρακολούθηση των κοινωνικών επιπτώσεων, στο πλαίσιο της εφαρμογής προγραμμάτων αστικής πολιτικής και επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού.

Η παρούσα εργασία προβαίνει στη σύνθεση μεμονωμένων ερευνών, οι οποίες συναντήθηκαν στη σχετική βιβλιογραφία και επιλέχθηκαν με συστηματική ανασκόπηση, αναφορικά με τη θεματολογία που ενδιαφέρει το έργο. Τους κύριους άξονες της θεματολογίας αυτής συνιστούν η κοινωνική θεώρηση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού, οι κοινωνικές τους επιπτώσεις και η κοινωνική μίξη στο σύγχρονο αστικό περιβάλλον και στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης του. Ειδικότερα, η κοινωνική μίξη εξετάστηκε στο έργο σε σχέση με τα κοινωνικά-πληθυσμιακά σύνολα που αναφέρονται στο χώρο αστικής επέμβασης ή στη γύρω αστική περιοχή που τον περιλαμβάνει. Για τα δύο διαφορετικά αυτά επίπεδα αναφοράς, χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικού τύπου δεδομένα και διαφορετικές μεθοδολογίες ανάλυσης.

Η προσέγγιση της παρούσας εργασίας γίνεται μέσω μετα-ανάλυσης. Η μαθηματική αυτή προσέγγιση αξιολόγησης, σύνθεσης ποσοτικών αποτελεσμάτων προηγούμενα δημοσιευμένων ερευνών και εναρμόνισης με την προαναφερόμενη θεματολογία, στοχεύει στην εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων. Για την κατάρτιση των συνολικών συμπερασμάτων, διερευνάται ο βαθμός ετερογένειας μεταξύ των επιλεγμένων με τη συστηματική ανασκόπηση ερευνών. Η παρούσα εργασία επεδίωξε τα συνολικά συμπεράσματα να διαμορφώσουν το αποτέλεσμα μιας εφαρμογής εναρμόνισης των επιλεγμένων μεμονωμένων ερευνών, στο πλαίσιο που υπηρετεί το αντικείμενο και τη θεματολογία του έργου. Η εφαρμογή δύναται να συμβάλλει όχι μόνο στο αντικείμενο του έργου αλλά και στη γενικότερη σχετική βιβλιογραφία καθώς, σύμφωνα με όσα γνωρίζουμε, πρόκειται για μια πρώιμη εφαρμογή αυτού του είδους σε αυτό το επιστημονικό πεδίο.

Η απόπειρα εφαρμογής της μετα-ανάλυσης σε αυτό το πεδίο αποδεικνύεται ένα εγχείρημα που, εξ αρχής, έδειξε ότι χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Ο κοινός παρανομαστής για πολλούς εξειδικευμένους τομείς των σύγχρονων συνθηκών παραγωγής επιστημονικής και τεχνικής γνώσης είναι η ανάγκη ελέγχου και αξιολόγησης συνόλων αποτελεσμάτων εξειδικευμένων εμπειρικών ερευνών ανεξάρτητων μεταξύ τους, που ωστόσο αναφέρονται σε ένα ίδιο πεδίο έρευνας και που επικεντρώνονται στα ίδια ζητήματα (Pang et al., 2014, Μπαλούρδος και Τσίγκανου, 2013). Ωστόσο, η εφαρμογή των σχετικών τεχνικών που υπηρετούν αυτή την ανάγκη δεν είναι πάντοτε υλοποιήσιμη, καθώς εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τη φύση των ζητημάτων που μελετούνται. Στο επιστημονικό πεδίο που μας ενδιαφέρει, η εφαρμογή μιας τέτοιας προσέγγισης αντιμετωπίζει το πρόβλημα της εύρεσης ομόλογων ποσοτικών δεδομένων, όπως υπάρχουν κυρίως στις εφαρμοσμένες επιστήμες και τα οποία να μπορούν να συνδυαστούν και να καθιστούν τεχνικά δυνατή την εφαρμογή της στατιστικής τεχνικής μετα-ανάλυσης, με μεγαλύτερη ευχέρεια.¹ Η βιβλιογραφική ανασκόπηση, που πραγματοποιήθη-

1. Κοινός τόπος πολλών κειμένων που ασχολούνται με τη μέθοδο της μετα-ανάλυσης είναι η εισαγωγική αναφορά στον αρχικό προσδιορισμό και στην ιστορική αναδρομή της μεθόδου. Σύμφωνα με τα κείμενα που εξετάστηκαν θα σημειώσουμε και εμείς με τη σειρά μας τα

κε αρχικά, κατέδειξε τη δυσχέρεια εύρεσης εμπειρικών ερευνών με πρωτογενή δεδομένα και μετρήσεις, οι οποίες να συμπίπτουν θεματικά και μεθοδολογικά μεταξύ τους, όπως και με το αντικείμενο του έργου. Στο πλαίσιο αυτό, αποδείχτηκε σημαντικός ο εννοιολογικός προσδιορισμός των ζητημάτων μελέτης και μετα-ανάλυσης και του προβλήματος προς επίλυση μέσω μετα-ανάλυσης όπως και καθοριστικής σημασίας, η ύπαρξη κατάλληλων δεδομένων.

Το εγχείρημα αφορά επιτόπιες έρευνες. Στην περίπτωση του έργου για το οποίο γίνεται λόγος εδώ, εκπονήθηκαν προσαρμοσμένες ποιοτικές και ποσοτικές μεθοδολογίες έρευνας, ανάλυσης, και μελετών περίπτωσης του έργου,² ώστε να εξεταστούν τα συμπληρωματικά πεδία που αφορούν τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού στην Αθήνα, την αστική ανάπτυξη και τις κοινωνικές επιπτώσεις σχετικά με αυτές τις επεμβάσεις. Επιμέρους στόχος ήταν η συγκρότηση ενός σώματος εμπειρικών δεδομένων στα οποία η εφαρμογή μετα-ανάλυσης συνεισφέρει με συμπεράσματα, καθώς η διαδικασία αυτή επιτρέπει την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων και άλλων επιλεγμένων μεμονωμένων ερευνών, όπως και την πιο αξιόπιστη γενίκευσή τους. Τα συμπεράσματα που παρέχονται από την παρούσα εργασία αφορούν στα κοινωνικά/πληθυσμιακά σύνολα αναφοράς για δημόσιους χώρους αστικών επεμβάσεων.

Στο έργο επιδιώχθηκε η εναρμόνιση των δεδομένων ανάλυσης αναφορικά με δύο κεντρικές έννοιες, αυτή της κοινωνικής μίξης και αυτή της αστικής λειτουργίας ενός δημόσιου χώρου. Η κοινωνική μίξη απασχόλησε ειδικότερα τα Κεφάλαιο 2, 6 και 7. Ο προσδιορισμός των περιεχομένων για το χαρακτηρισμό της και ο τρόπος μέτρησης του βαθμού της εξαρτάται από τα κριτήρια επιλογής των μεταβλητών και των πρωτογενών ή δευτερογενών δεδομένων που χρησιμοποιούνται. Επιλέχθηκε η κοινωνική μίξη να προσδιοριστεί κοινωνικο-δημογραφικά σε σύνδεση με τη γενικότερη έννοια της κοινωνικής ετερογένειας ως καθοριστικού στοιχείου της αστικότητας και του σύγχρονου αστικού τρόπου ζωής και σε σχέση με τον κοινόχρηστο και ελεύθερο χαρακτήρα του δημόσιου χώρου. Η διαδικασία μετα-ανάλυσης εστίασε στις βασικές δημογραφικές μεταβλητές που χαρακτηρίζουν ένα πληθυσμιακό σύνολο (βλ. παρακάτω 7.1.1.2). Η αστική λειτουργία ενός δημόσιου χώρου εξετάστηκε, στο πλαίσιο της ανάλυσης των πρωτογενών δεδομένων έρευνας πεδίου σχετικά με συγκεκριμένους δημόσιους χώρους, βάσει της

ακόλουθα. Ο όρος της μετα-ανάλυσης φαίνεται ότι εισήχθηκε από τον αμερικανό στατιστικό και ερευνητή σε θέματα εκπαιδευτικής ψυχολογίας και κοινωνικών επιστημών Gene Glass το 1976 στην προεδρική ομιλία του σχετικά με τις μελέτες της ψυχοθεραπείας στην Αμερικανική Ένωση Εκπαιδευτικής Έρευνας. Η θέση του Glass αφορούσε τη βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία κατά αυτόν θα πρέπει να είναι συστηματική και να αποτελεί πρωτογενής έρευνα με ερμηνευτική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των επιμέρους μελετών στο πλαίσιο των κατανομών των ευρημάτων τους που εν μέρει καθορίζονται από τα χαρακτηριστικά της μελέτης και εν μέρει τυχαία (Bangert-Drowns and Rudner, 1991). Έκτοτε αναπτύχθηκε ένας τομέας σχετικός με τις μετα-αναλυτικές προσεγγίσεις οι οποίες στοχεύουν στον έλεγχο των ευρημάτων κυρίως στους δύο τομείς της ιατρικής και της οικονομετρίας.

2. Οι μελέτες περιπτώσεις του έργου αφορούν δημόσιους χώρους αναδιαμορφωμένους με επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού (βλ. Πίνακα 1-1 έως 1-5).

ποσοτικοποιημένης περιγραφής της (βλ. 6.3.1). Η περιγραφή αυτή εναρμονίζεται με τα αποτελέσματα των προγενέστερων ερευνητικών έργων που χρησιμοποιούνται στην παρούσα εργασία (βλ. Πίνακα 7-5) όπως και με το κομμάτι της μεθοδολογίας που αφορά τις μεταβλητές αστικού δημόσιου χώρου και του σχεδιασμού του (βλ. Πίνακα 7-6).

Με άλλα λόγια, η κύρια ιδέα πίσω από την όλη διερεύνηση αφορά στη σύνθεση της αστικότητας του δημόσιου χώρου και της αναδιαμόρφωσής του με την κοινωνική σύνθεση του μόνιμου πληθυσμού της γύρω περιοχής, της περιοχής δηλαδή που τον περιβάλλει και τον περιλαμβάνει, με στόχο την εξασφάλιση της ετερογένειας. Το πληθυσμιακό σύνολο, κατά πρώτο λόγο, των κατοίκων της γύρω περιοχής του χώρου επέμβασης συμμετέχει στην καθημερινότητά του με τον τρόπο ή τους τρόπους που χρησιμοποιεί το χώρο, συχνάζοντας ή μη, επιλέγοντας ή μη ορισμένες δραστηριότητες. Η συμμετοχή αυτή ποικίλλει τόσο σε βαθμό όσο και σε περιεχόμενα, και προσδίδει στο χώρο συγκεκριμένες σημασίες αστικότητας που σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τον καθημερινό ρυθμό ζωής των πολιτών. Πρόσθετες σημασίες αστικότητας με διαφορετικές συμβολικές, λειτουργικές, οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές κ.τ.λ. αξίες, συνδέονται με την έλξη που ο χώρος αυτός ασκεί ευρύτερα στην πόλη ώστε οι κάτοικοι και οι επισκέπτες της πόλης, μη-κάτοικοι απαραίτητα της γύρω περιοχής του, να τον επισκέπτονται και να τον χρησιμοποιούν. Δημιουργείται έτσι το καθημερινό και περιστασιακό κοινό του δημόσιου χώρου.

Για τη διαμόρφωση του πλαισίου της μετα-ανάλυσης, ακολουθούνται οι επισημάνσεις της επόμενης ενότητας και λαμβάνονται υπόψη τα διαθέσιμα ποσοτικά δεδομένα και η καταλληλότητά τους. Στη βάση αυτή, επιδιώκεται η σύνθεση των επιλεγμένων δεδομένων για την αξιόπιστη εξαγωγή συμπερασμάτων από αυτά.

7.1.1 Προσδιορισμός του προβλήματος προς επίλυση μέσω μετα-ανάλυσης

Αναζήτηση των ομάδων «στόχου» και «ελέγχου»

Α. Εξ ορισμού η μετα-ανάλυση είναι μια στατιστική διαδικασία η οποία εστιάζει στη σύνθεση αποτελεσμάτων που έχουν αποκτηθεί από προηγούμενα δημοσιευμένες έρευνες οι οποίες έχουν επιλεγεί με συγκεκριμένα κριτήρια ώστε να διαμορφώσουν τις μονάδες προς ανάλυση της συγκεκριμένης μεθοδολογίας. Τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης θεωρείται ότι είναι πιο αξιόπιστα από αυτά των μεμονωμένων ερευνών τα οποία πολλές φορές οδηγούν σε μεροληπτικές γενικεύσεις. Χαρακτηριστικό της διαδικασίας αυτής είναι πως δεν βασίζεται στη διεξαγωγή έρευνας ώστε να λύσει το πρόβλημα που καλείται να προσεγγίσει, αλλά χρησιμοποιεί δευτερογενή δεδομένα που έχουν αποκτηθεί από ικανό αριθμό ποσοτικών ερευνών και τα οποία είτε είναι δημοσιευμένα και άμεσα προσβάσιμα στη βιβλιογραφία, είτε υπολογίζονται από τον ερευνητή που διεξάγει τη μετα-ανάλυση. Εντούτοις, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το ζήτημα της «προκατάληψης της δημοσιοποίησης», το οποίο, σύμφωνα με τον Δ. Μπαλούρδο και την Ι.Τσίγκανου, ενδέχεται

να σχετικοποιεί τα αποτελέσματα μιας μετα-ανάλυσης, καθώς οι δημοσιευμένες μελέτες και έρευνες σε ένα επιστημονικό πεδίο αποτελούν μόνον ένα μέρος του συνόλου αυτών (Μπαλούρδος και Τσίγκανου, 2013: 33). Έχει επισημανθεί και έχει μελετηθεί ήδη από τη δεκαετία του 1970 ότι οι δημοσιευμένες μελέτες και έρευνες είναι ένα προκατειλημμένο δείγμα αυτών που πραγματοποιούνται στην πραγματικότητα καθώς επιλέγονται προς δημοσιοποίηση στα εξειδικευμένα επιστημονικά περιοδικά αυτές που αναφέρονται σε σημαντικά αποτελέσματα και όχι αυτές που αναφέρονται σε μη σημαντικά αποτελέσματα. Έτσι θεωρείται ότι μεταξύ των δημοσιευμένων εργασιών ποσοστό μόνον 5% αναφέρονται σε μη σημαντικά αποτελέσματα, ενώ μεταξύ των εργασιών που βρίσκονται στα «συρτάρια» των ερευνητικών εργαστηρίων τα μη σημαντικά αποτελέσματα ανέρχονται σε 95% (Rosenthal, 1979: 638). Οι έρευνες αυτές που χρησιμοποιούνται στη μετα-ανάλυση θα πρέπει πρωταρχικά να έχουν ίδιο αντικείμενο μεταξύ τους, ώστε να είναι δυνατή η σύνθεσή τους και δευτερευόντως να ικανοποιούν μια σειρά κριτηρίων που διαμορφώνουν το προς μελέτη και επίλυση πρόβλημα.

B. Η μετα-ανάλυση ως επιστημονική προσέγγιση θεωρείται ως το τελευταίο στάδιο των τυποποιημένων ανασκοπήσεων που διεξάγονται ώστε να αυξήσουν την αντικειμενικότητα ενός συνόλου επιστημονικών δημοσιευμάτων και των αποτελεσμάτων τους (Glass, 1976, Cornell and Mulrow, 1999, Cooper and Hedges, 1994). Ένα προκαταρκτικό στάδιο αυτής της επιδίωξης αποτελεί η αφηγηματική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, η οποία περιλαμβάνει, εκτός της αναζήτησης έγκυρων κειμένων και ηλεκτρονικές και χειρωνακτικές αναζητήσεις βάσεων δεδομένων. Ο στόχος αυτών των αναζητήσεων είναι η σύνθεση των θεωρητικών και εξειδικευμένων διερευνήσεων πάνω σε ένα θέμα ή ένα σύνολο ομόλογων θεμάτων. Το επόμενο στάδιο, και πρώτο στάδιο της μετα-ανάλυσης, είναι η συστηματική ανασκόπηση, η οποία καλύπτει τόσο βιβλιογραφικές συλλογές όσο και βάσεις δεδομένων που προκύπτουν από εξειδικευμένες μελέτες, χρησιμοποιεί πρωτότυπη μεθοδολογική προσέγγιση και στοχεύει στην εύρεση των καλύτερων αποδείξεων σχετικά με το εξεταζόμενο ερώτημα συγκεκριμένου προβλήματος. Η μετα-ανάλυση είναι το δεύτερο στάδιο της συστηματικής ανασκόπησης και βασίζεται στα ευρήματά της. Κατά κανόνα συνδυάζει περισσότερα ξεχωριστά σύνολα εμπειρικών παρατηρήσεων, τα οποία έχουν εκ των προτέρων αποτιμηθεί και επιλεγεί ώστε να αποτελέσουν ένα μεγαλύτερο σύνολο, επαρκές για να δώσει απαντήσεις τόσο για τα ευρήματα των επιμέρους συνόλων όσο και για την αποτίμηση της μεθοδολογίας της κάθε έρευνας αναφορικά με το εξεταζόμενο ζήτημα όπως και με το συμπέρασμα της μετα-ανάλυσης, διαδικασία η οποία παρουσιάζει πλεονεκτήματα (Πανάρετος και Ξεκαλάκη 2000). Η μετα-ανάλυση εξορισμού, λοιπόν, δύναται να βοηθήσει στη μελέτη μεταξύ των χαρακτηριστικών των επιλεγμένων ερευνών και στα αποτελέσματα των ερευνών. Έτσι, η μετα-ανάλυση προκύπτει ως ένα επόμενο βήμα μιας πολύ καλά οργανωμένης συστηματικής ανασκόπησης που διαμορφώνει το ευρύτερο βιβλιογραφικό πεδίο και επιδιώκει να συνθέσει, με μαθηματικό πια τρόπο, ποσοτικά αποτελέσματα μεμονωμένων ερευνών. Γι' αυτό και η μετα-ανάλυση αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως περιοχή της στατιστικής συμπερασματολογίας βασιζόμενη σε δευτερογενή δεδομένα. Η

μετα-ανάλυση χρησιμοποιεί το πλαίσιο και την λογική των ελέγχων υποθέσεων για την ανάπτυξη της (Πανάρετος και Ξεκαλάκη, 2000). Τα αποτελέσματα των πολλαπλών μελετών πάνω στο ίδιο αντικείμενο ή θέμα θα πρέπει να θεωρούνται ως ένα σύνθετο σύνολο δεδομένων που απαιτεί την ίδια μορφή λεπτομερούς στατιστικής ανάλυσης, όπως θα απαιτούσε οποιαδήποτε μελέτη που αναφέρεται σε ένα μεγάλο πλήθος παρατηρήσεων (Glass, 1976, Cooper and Hedges, 1994, Cornell and Mulrow, 1999, Πανάρετος και Ξεκαλάκη, 2000). Πρακτικά, η διαδικασία της μετα-ανάλυσης περιλαμβάνει πέντε διαδοχικά βήματα: το πρώτο αφορά την ερώτηση και την πρόταση υπόθεσης προς εξέταση με τη μετα-ανάλυση, το δεύτερο, την συστηματική ανασκόπηση, το τρίτο, την εξαγωγή δεδομένων από την κάθε έρευνα σε μορφή συγκρίσιμων μεγεθών, το τέταρτο την ομογενοποίηση των δεδομένων των διαφορετικών ερευνών και της τυποποίησης σύμφωνα με το βάρος του δείγματος της κάθε έρευνας, και το πέμπτο βήμα αφορά τις τελικές εκτιμήσεις του αποτελέσματος βάσει των κατάλληλων μοντέλων (Shorten and Shorten, 2013, St-Amand and Saint-Jacques, 2013).

Γ. Για την εύρεση και οργάνωση των δευτερογενών δεδομένων της μετα-ανάλυσης στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, απαιτήθηκε πρώτα από όλα ο καθορισμός του γενικότερου πλαισίου βιβλιογραφικής αναζήτησης, σύμφωνα με τους στόχους του έργου. Ο καθορισμός αυτός κρίθηκε αναγκαίος καθώς η έννοια των κοινωνικών επιπτώσεων περιλαμβάνει πλήθος επιπτώσεων που μπορούν να χαρακτηριστούν ως τέτοιες, είτε με τη στενότερη ή και μηχανιστική, είτε με την ευρύτερη έννοια του όρου. Καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία αυτού του πλαισίου αναζήτησης, έπαιξε η φύση των επεμβάσεων που απασχόλησαν το συγκεκριμένο έργο έτσι ώστε τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης να είναι κατά το δυνατό συγκρίσιμα και ικανά να συνδυαστούν με εκείνα των άλλων εργασιών του έργου. Συγκεκριμένα, εδώ επιλέχθηκε το παράδειγμα των επεμβάσεων ήπιας αστικής ανάπλασης σε δημόσιους ανοιχτούς χώρους που αναδιαμορφώθηκαν κατά το πρόσφατο παρελθόν.

Πέρα από την έννοια των κοινωνικών επιπτώσεων που θα έπρεπε λοιπόν για τις ανάγκες του έργου να σχετίζεται με τις ίδιες διαστάσεις, σημαντικό στοιχείο αυτής της φάσης της έρευνας ήταν ο καθορισμός του κοινωνικού συνόλου που θα αποτελούσε την ομάδα-στόχο της μετα-ανάλυσης. Ο ορισμός αυτός έγινε λαμβάνοντας υπόψη τα πληθυσμιακά αλλά και τα χωρικά κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν στο σύνολο των εργασιών του έργου, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην πιο αξιόπιστη και έγκυρη εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων για το σύνολο του έργου.³ Πριν παρουσιαστεί αναλυτικά το πλαίσιο της μετα-ανάλυσης, επισημαίνεται πως τέτοιου τύπου έργα, δηλαδή έργα με μετρήσεις σχετικά με τις επιδράσεις των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού, αναζητούνται κυρίως στο πλαίσιο ανεπτυγμένων αστικών περιβαλλόντων και χωρών ανταποκρινόμενα στον τρόπο ζωής και την ποιότητα ζωής των πολιτών τους και της κοινωνικής τους οργάνωσης, πράγμα που ενδεχομένως αποτελεί μια προκατειλημμένη προ-

3. Στο έργο χρησιμοποιήθηκε η εμπειρία προηγούμενων ερευνητικών έργων του ΕΚΚΕ (βλ. βιβλιογραφία).

υπόθεση της ύπαρξης της ετερογένειας και της κοινωνικής μίξης στον αστικό δημόσιο ανοιχτό χώρο.

Δ. Θέτοντας έτσι τους γενικούς άξονες του πλαισίου διεξαγωγής της μετα-ανάλυσης, οριοθετείται η επιστημονική περιοχή αναζήτησης των βιβλιογραφικών αναφορών για την συστηματική ανασκόπηση που προηγείται της μετα-ανάλυσης. Ωστόσο, για την εκτίμηση της κοινωνικής μίξης πριν και μετά τις αλλαγές στο δημόσιο αστικό χώρο που προκύπτουν με αστικές αναπλάσεις, θα πρέπει να αναζητηθούν οι πληθυσμιακές ομάδες στόχου και ελέγχου που είναι κατάλληλες για τη μετα-ανάλυση την οποία η εργασία αυτή εφαρμόζει.

Σε προηγούμενα κεφάλαια αναφερθήκαμε στις διαδικασίες αστικού σχεδιασμού, οι οποίες περιλαμβάνουν πολλές και διαφορετικές μορφές επεμβάσεων. Οι διαδικασίες αυτές αλλάζουν μέσα σε ένα πλαίσιο ρευστό με ιστορική εξέλιξη τόσο από την άποψη των επιστημονικών ορισμών και των θεσμικών ρυθμίσεων όσο και από την άποψη των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών και συγκυριακών πρακτικών σχεδιασμού και δόμησης του κάθε τύπου. Από την άλλη, μια μορφή αστικής επέμβασης διαφέρει από μια άλλη, ως προς τον συγκεκριμένο χώρο υλοποίησής της και τον τύπο του χώρου (ανοιχτός κοινόχρηστος, κλειστός δομημένος, τμήμα πόλης με μικτούς τύπους χώρων όπως και χρήσεων γης, πλατεία, δρόμος, πράσινος χώρος, σύμπλεγμα κατοικιών, κ.τ.λ.) αλλά και ως προς την αστική περιοχή εμβέλειας και επιρροής του αναδιαμορφωμένου ή υπό αναδιαμόρφωση χώρου. Η αστική ανάπτυξη μιας πόλης προφανώς εξαρτάται από πολλά και διαφορετικά σύνολα μικρών, μεσαίων και μεγάλων παρεμβάσεων που υλοποιούνται στον αστικό της ιστό. Η αστική πολιτική ενώνει, συχνά σε ένα ρητορικό επίπεδο, την αστική ανάπτυξη με την ανάπλαση. Ωστόσο, για τη μετα-ανάλυση πρόκειται για δύο διαφορετικές έννοιες για τις οποίες δεν είναι προφανές ότι το κοινωνικό σύνολο ενδιαφέροντος είναι ίδιο. Προκύπτουν διαφορές σε σχέση με την κλίμακα. Μια ανάπλαση αφορά κατά κανόνα σε ένα συγκεκριμένο τμήμα της πόλης. Ενώ η αστική ανάπτυξη συσχετίζεται με σύνολα επεμβάσεων σε περισσότερα τμήματα της πόλης. Οι επεμβάσεις αυτές εντάσσονται, με την σειρά τους, σε έναν ολοκληρωμένο προγραμματισμό ρυθμίσεων, οι οποίες αναφέρονται σε ολόκληρη την πόλη και μάλιστα στην ευρύτερη αστική περιοχή της με Χωροταξικά ή Ρυθμιστικά Σχέδια. Έτσι υποθέτουμε θεωρητικά ότι η γενική ομάδα αναφοράς προσδιορίζεται από το σύνολο των πολιτών και των επισκεπτών της πόλης.

Η υπόθεσή μας, λοιπόν, περιλαμβάνει τη γενική ομάδα αναφοράς για την πολιτική αστικής ανάπτυξης και ανάπλασης η οποία είναι ο αστικός πληθυσμός που συσχετίζεται με το χώρο της πόλης στον οποίο γίνονται οι επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού και τον αλλάζουν. Περιλαμβάνει όμως και το κοινωνικό σύνολο ειδικού ενδιαφέροντος που αποτελείται από ομάδες αστικού πληθυσμού οι οποίες δέχονται τις επιδράσεις των αλλαγών συγκεκριμένων χώρων. Οι ομάδες-δέκτες, που οι ατομικές και συλλογικές ανάγκες και προσδοκίες των μελών τους ανταποκρίνονται στα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες ενός αστικού χώρου, εκφράζονται με τη χρήση ή τη μη χρήση του χώρου, σταθμίζοντας τις αλλαγές αναφορικά με την κατάσταση του χώρου πριν και μετά την επέμβαση αστικού σχεδιασμού.

Οι ομάδες δεκτών μπορεί να είναι κατά συνέπεια πολυάριθμες. Μέσα από αυτό το πρίσμα δεν μπορεί να διαμορφωθεί ένα γενικό πλαίσιο το οποίο να καλύπτει τις μελέτες αστικού σχεδιασμού και ανάπτυξης της σύγχρονης πόλης. Ωστόσο οι άμεσα ενδιαφερόμενοι της κάθε περίπτωσης επέμβασης και χώρου, θεωρητικά, συστήνουν ένα κοινωνικό σύνολο το οποίο δύναται να διερευνηθεί τόσο ως ειδική ομάδα (σε σχέση με το χώρο επέμβασης) όσο και με τα χαρακτηριστικά γενικού κοινού (ως αστικός πληθυσμός).⁴ Ένα τέτοιο κοινωνικό σύνολο είναι οι κάτοικοι ή οι εργαζόμενοι ή οι επισκέπτες, οι οποίοι στην καθημερινότητά τους βρίσκονται σε άμεση σχέση με τον αναδιαμορφωμένο χώρο.

Στα ευρέως χρησιμοποιούμενα ιατρικά μοντέλα μετα-ανάλυσης, η ομάδα-στόχος μπορεί να διαφοροποιείται από την ομάδα-ελέγχου ως «πειραματική ομάδα». Στην περίπτωση μας η «πειραματική ομάδα» είναι οι έχοντες την εμπειρία της επέμβασης μέσα από τη χρήση του χώρου πριν και μετά την επέμβαση. Δεν βρέθηκαν τέτοια δεδομένα, με στοιχεία δηλαδή εχόντων και μη εχόντων εμπειρίας μιας επέμβασης, κάτι το οποίο θα μπορούσε να επιτευχθεί με την «παρακολούθηση» των υποκειμένων πριν και μετά μια αστική επέμβαση. Η εργασία οδηγήθηκε στην εφαρμογή της μετα-ανάλυσης χρησιμοποιώντας μόνο έναν τύπο ομάδας, την ομάδα στόχο. Το πρόβλημα στο πλαίσιο του έργου εντοπίζεται σχετικά με δύο ομάδες στόχου, όπου η δεύτερη ομάδα διαφοροποιείται από την πρώτη με μια ιδιότητα μεθοδολογικής επιλογής που είναι ο τόπος κατοικίας (όχι στη γύρω περιοχή του χώρου επέμβασης αλλά σε άλλες περιοχές μεγαλύτερης απόστασης από αυτόν). Έτσι, το πρόβλημα προσδιορίζεται σε συνάφεια με τη μεθοδολογική επιλογή του έργου κατά την οποία δόθηκε έμφαση στην τοπική εμβέλεια της λειτουργίας των χώρων επέμβασης και οι δύο ομάδες στόχου αφορούν, η πρώτη, τους κατοίκους γύρω από το χώρο μελέτης και, η δεύτερη, τους κατοίκους άλλων περιοχών, μακριά από αυτόν. Έτσι, οι ομάδες ενδιαφέροντός μας για τη μετα-ανάλυση είναι οι κάτοικοι και οι μη κάτοικοι της γύρω περιοχής του χώρου επέμβασης (local / non local inhabitants).

Μεταβλητές σχετικές με την αστική λειτουργία του δημόσιου ανοιχτού χώρου

Η προσέγγιση της αστικής λειτουργίας ενός δημόσιου ανοιχτού χώρου, για την οποία έγινε λόγος στις ενότητες 1.1.2. και 6.3.1. σχετικά με την ποσοτικοποιημένη περιγραφή της αστικής λειτουργίας του δημόσιου χώρου, αναφέρθηκε στον τρόπο που οι χρήστες των χώρων, οι κάτοικοι της πόλης αλλά και οι σχεδιαστές και οι λειτουργοί λήψης αποφάσεων αντιλαμβάνονται έναν αστικό δημόσιο ανοιχτό χώρο. Για να εκφράσουν τις απόψεις τους για έναν συγκεκριμένο χώρο ή για να τον περιγράψουν και να τον αξιολογήσουν ή να εκτιμήσουν την σχέση τους με αυτόν ή ακόμη για να τον σχεδιάσουν, τον χαρακτηρίζουν ποικιλοτρόπως και σε

4. Για το ζήτημα του ορισμένου και γενικού κοινού αστικών χώρων, βλ. Αβδελίδη 2009: 154-155.

διαφορετικές κλίμακες θεώρησης: ως χωρική οντότητα, ως αστική περιοχή, ως τοπική ζωή του ίδιου του χώρου και της γύρω του περιοχής, ως υπηρεσίες, ως συγκεκριμένες δραστηριότητες και λειτουργίες που γίνονται ή δεν γίνονται εκεί, ως υποδομή και εξοπλισμός, συσχετίζοντάς τον με ατομικές ή συλλογικές κοινωνικο-οικονομικές ανάγκες και προσδοκίες, αναπαριστώντας τα χαρακτηριστικά του φυσικού τοπίου και άλλων συμβολικών αξιών, παρατηρώντας άτυπες-μη προδιαγεγραμμένες χρήσεις, νιώθοντας μαζί με το κοινό-χρήστη του χώρου, διά μέσου προσωπικών προτιμήσεων ή ενοχλήσεων για τη χρήση του χώρου και το κοινό του με αναφορά στο κοινωνικό, μορφωτικό και οικονομικό υπόβαθρο του κοινού κ.τ.λ. Ο αστικός σχεδιασμός επιδρά στις ιδιότητες ενός αστικού χώρου. Στο πλαίσιο προηγούμενων ερευνητικών έργων και στη βάση των εμπειρικών δεδομένων τους, κατηγοριοποιήθηκαν οι ιδιότητες αυτές ως αντιληπτικές «ταυτότητες» (Πίνακας 7-1) που συνάδουν με δραστηριότητες ή λόγους για τους οποίους οι χρήστες χρησιμοποιούν έναν συγκεκριμένο αστικό δημόσιο ανοιχτό χώρο, νιώθουν ή δεν νιώθουν άνετα σε αυτόν ή ενοχλούνται κατά τη χρήση του.

Πίνακας 7-1. Οι ταυτότητες σύμφωνα με τις οποίες γίνεται αντιληπτός ο αστικός ανοιχτός δημόσιος χώρος

[1]	Ο χώρος ως συνολική ενότητα
[2]	Η γύρω περιοχή
[3]	Η τοπική ζωή
[4]	Οι υπηρεσίες
[5]	Δραστηριότητες και λειτουργίες σχετικές με τη ψύχο-φυσιολογία του ατόμου
[6]	Κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες και λειτουργίες του ατόμου
[7]	Ο τεχνητός χώρος
[8]	Ο φυσικός χώρος
[9]	Οι μη προδιαγεγραμμένες (άτυπες) χρήσεις
[10]	Το «κοινό»
[11]	Η συχνότητα χρήσης
[12]	Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά

Πηγή: Κ. Avdelidi, 2004: 43-46.

Τα παραπάνω προσδιόρισαν το πλαίσιο της μετα-ανάλυσης. Στη συνέχεια, διεξήχθησαν εργασίες προετοιμασίας για την εφαρμογή της διαδικασίας μετα-ανάλυσης:

- εύρεση των πρωτογενών δεδομένων σε κλειστά και ανοιχτά αρχεία δεδομένων,
- ομογενοποίηση των αρχείων των διαφορετικών ερευνών και των διαφορετικών entries ανά έρευνα και ανά μεταβλητή σε πρόγραμμα excel και
- τελική επανακωδικοποίηση των δεδομένων που επιλέχθηκε με δοκιμές. Τα

πρωτογενή δεδομένα των επιλεγμένων ερευνών, 8.384 entries για κάθε μία εκ των μεταβλητών-ερωτήσεων διαφορετικών ερωτηματολογίων ανά ερωτώμενο, οι οποίες αναφέρονται στην πραγματική τωρινή χρήση (α), στην άνεση ή μη άνεση κατά τη χρήση του χώρου (β) και στην ενόχληση κατά τη χρήση του χώρου (γ), επανακωδικοποιήθηκαν σε 12 κατηγορίες που αντιστοιχούν στις παραπάνω «ταυτότητες».

Η διαδικασία της προετοιμασίας ήταν πολύπλοκη και χρονοβόρα. Με στόχο την εξέταση των συντελεστών συσχέτισης πολλαπλών κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητές με τις αντιληπτικές «ταυτότητες», η κάθε μεταβλητή χρήζει εφαρμογής του προγράμματος μετα-ανάλυσης. Χρησιμοποιήθηκαν προγράμματα μετα-ανάλυσης ως open source software με ημερομηνία λήξης. Για τον λόγο αυτό, επιλέχθηκε η μετα-ανάλυση της παρούσας εργασίας να περιοριστεί και να εφαρμοστεί σε δύο εκ των πέντε προτεινόμενων κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών. Έτσι, από τις ακόλουθες αρχικές μεταβλητές, επιλέχθηκαν οι πρώτες δύο, το «φύλο [a]» και η «ηλικία [b]» (Πίνακα 7-2), ως οι πλέον γενικοί δείκτες κοινωνικής μίξης και αστικής ετερογένειας, αναφορικά βέβαια με την προϋπόθεση του κοινόχρηστου και ελεύθερου χαρακτήρα του αστικού ανοικτού δημόσιου χώρου.⁵

Πίνακας 7-2. Προτεινόμενες κοινωνικο-δημογραφικές μεταβλητές για τη μετα-ανάλυση

[a]	Φύλο (άνδρας, γυναίκα)
[b]	Ηλικία (παιδί, νέος, ενήλικας, ηλικιωμένος)
[c]	Εκπαίδευση (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια)
[d]	Καταγωγή (υπηκοότητα της χώρας, άλλη υπηκοότητα)
[e]	Απασχόληση (εργαζόμενος, μη εργαζόμενος, μαθητής/φοιτητής)

Έτσι, για τις δύο αυτές μεταβλητές εξετάστηκαν, μέσω μετα-ανάλυσης, οι συντελεστές συσχέτισής τους με τις προαναφερόμενες αντιληπτικές ταυτότητες του δημόσιου ανοικτού χώρου και σύμφωνα με τις γενικότερες σημασίες ή παράμετρους της αστικής λειτουργίας του (Πίνακα 7-3).

5. Τα συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν από τα ερευνητικά αποτελέσματα προηγούμενων έργων κατέδειξαν ότι τα χαρακτηριστικά των χρηστών των αστικών δημόσιων ανοικτών χώρων που μελετήθηκαν παραπέμπουν στο γενικό κοινό καθώς η χρήση τους γίνεται από ένα ευρύ κοινό: συχνάζουν άτομα των δύο φύλων, όλων των ηλικιών, διαφορετικών εθνοτικών προελεύσεων, με ή χωρίς συνοδεία, κάνοντας διάφορες δραστηριότητες, χωρίς προφανείς κοινωνικούς, πολιτισμικούς ή άλλους περιορισμούς (Αβδελίδη, 2007: 57). Η φυσική τάση για εξειδίκευση ή για ορισμό του κοινού ενός συγκεκριμένου χώρου προκύπτει με τη μορφολογική και χρηστική οριοθέτησή του και σύμφωνα με τις πολεοδομικές προδιαγραφές και τις επιλογές του αστικού και αρχιτεκτονικού σχεδιασμού του (Αβδελίδη 2009: 171). Συγκεκριμένα, διεξήχθησαν δύο ποσοτικές έρευνες με παρατήρηση και με ερωτηματολόγιο και μία ποιοτική με μη δομημένες συνεντεύξεις με ελεύθερη συζήτηση στο πλαίσιο των έργων «Χρήση Φυσικών Χώρων της Αθήνας -1» και «Χρήση Φυσικών Χώρων της Αθήνας -2». Με τα δύο έργα αυτά, πραγματοποιήθηκαν επαναληπτικές έρευνες σε δεύτερο χρόνο, όπου κατά το ενδιάμεσο διάστημα, πραγματοποιήθηκαν ήπιες αναπλάσεις των χώρων.

Πίνακας 7-3. Γενικές παράμετροι της αστικής λειτουργίας ενός αστικού χώρου

[A]	εντός του ιστού της πόλης
[B]	για την τοπική κοινοτική οργάνωση και λειτουργία
[C]	αναφορικά με την ανθρώπινη ψυχο-φυσιολογία και κοινωνικότητα
[D]	αναφορικά με τις τεχνητές και φυσικές ιδιότητες του χώρου σύμφωνα με τις προδιαγραφές αστικού και αρχιτεκτονικού σχεδιασμού
[E]	αναφορικά με το προφίλ των χρηστών του χώρου

Πηγή: K. Avdelidi 2004: 43-46.

7.2 Ανασκόπηση ερευνών αναφορικά με την κοινωνική διάσταση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού

7.2.1 Μεθοδολογία ανασκόπησης και ενέργειες για την επιλογή μελετών/ερευνών

Για τη διεξαγωγή της μετα-ανάλυσης πραγματοποιήθηκε αναζήτηση των σχετικών όρων τόσο μέσω μηχανών αναζήτησης για την εύρεση δημοσιευμένων ερευνών όσο και μέσω βάσεων δεδομένων για την εύρεση σχετικών αρχείων, σύμφωνα με μία σειρά λέξεων κλειδιά (Πίνακα 7-4).

Πίνακας 7-4. Λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν στη συστηματική ανασκόπηση

"social impact of urban design",
"social impact urban space",
"social effects of urban design",
"social effect of urban space",
"urban design",
"urban intervention",
"assessment of urban design interventions",
"assessment of social impact",
"social considerations of urban design",
"use of open spaces",
"field surveys addressed to users of public urban (open, renewed) spaces",
"needs/perceptions and urban space",
"perception de l'espace urbain",
"effets sociaux du réaménagement de l'espace de la ville",
"impact social des projets urbains",
«χρήση δημόσιων ανοιχτών χώρων»,
«κοινωνικές επιπτώσεις αστικής παρέμβασης»,
«κοινωνικά χαρακτηριστικά αστικών χώρων».

Εκτός της αναζήτησης μέσω των παραπάνω λέξεων-κλειδιών, η ύπαρξη ποσοτικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ως κριτήριο συμπερίληψης των ερευνών στη μετα-ανάλυση. Έτσι, το ενδιαφέρον στράφηκε σε έρευνες που πληρούσαν τα θεματικά κριτήρια σύμφωνα με τις παραπάνω λέξεις-κλειδιά και ταυτόχρονα περιείχαν ποσοτικοποιημένα ευρήματα που καθιστούσαν δυνατή την περαιτέρω επεξεργασία τους, πριν το τελικό στάδιο της μετα-ανάλυσης.

Βασικό πρόβλημα της βιβλιογραφικής αναζήτησης που ακολούθησε ήταν το γεγονός πως δεν υπάρχουν πιστοποιημένα εργαλεία που να χρησιμοποιούνται για τη διερεύνηση των κοινωνικών χαρακτηριστικών των αστικών χώρων, γεγονός που οδηγεί σε μεμονωμένα και αποσπασματικά εργαλεία τα οποία συναντήθηκαν στην πλειονότητα αυτών των ερευνών. Με άλλα λόγια, το γεγονός πως καθεμία από αυτές τις έρευνες χρησιμοποιούσε διαφορετικά εργαλεία μέτρησης, επικεντρωνόταν σε διαφορετικές διαστάσεις των κοινωνικών χαρακτηριστικών των αστικών χώρων και χρησιμοποιούσε διαφορετικές ομάδες στόχου και ομάδες ελέγχου, καθιστούσε πολλές από αυτές τις έρευνες μη συγκρίσιμες και ακατάλληλες για τη διεξαγωγή μετα-ανάλυσης στο επόμενο στάδιο.

Η αναζήτηση δημοσιευμένων ερευνών ή βάσεων δεδομένων που να ικανοποιούν το πλαίσιο αναζήτησης (βλ. Πίνακα 7-4), όπως αυτό περιγράφηκε, κατέληξε σε μια λίστα 39 ερευνών και βάσεων δεδομένων που πληρούσαν τα κριτήρια συμπερίληψης που παρουσιάστηκαν παραπάνω. Από αυτές τις έρευνες, τελικά, 16 χρησιμοποιήθηκαν, οι οποίες βασίζονταν σε ερωτηματολόγια με ίδιες μεταβλητές και οι οποίες εφαρμόστηκαν το διάστημα 2001 - 2010 σε διαφορετικές περιοχές (της Ευρώπης εν προκειμένω). Ο Πίνακας 7-5 περιγράφει τα δεδομένα των αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων των εξεταζόμενων στη μετα-ανάλυση έργων και ο Πίνακας 7-6 παρουσιάζει τις μεταβλητές και τις συσχετίσεις που επιλέχθηκαν για τη μετα-ανάλυση αναφορικά με τους χώρους αυτούς. Τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης, σύμφωνα με τα προλεγόμενα της παρούσας εργασίας, στοχεύουν στην αποτίμηση των συσχετίσεων των επιλεγμένων κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών με τις ενότητες-ταυτότητες των συγκεκριμένων χώρων που επιλέχθηκαν στο πλαίσιο των ερευνών. Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τις ταυτότητες αυτές, οι χώροι γίνονται αντιληπτοί τόσο από τους χρήστες τους όσο και από τους κατοίκους της γύρω περιοχής τους. Οι πληθυσμιακές ομάδες αυτές ενδιαφέρουν ειδικότερα τις εργασίες του έργου οι οποίες παρουσιάζονται εδώ (Κεφάλαιο 7) και στο Κεφάλαιο 2.

Το κύριο χαρακτηριστικό άλλων ερευνών που δε συμπεριλήφθηκαν στη μετα-ανάλυση και που χρησιμοποίησαν ποσοτικά δεδομένα για την αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων ήταν πως επικεντρωνόταν σε διαφορετικές κάθε φορά διαστάσεις που δεν επέτρεπαν την περαιτέρω σύνθεση και σύγκρισή τους. Καθώς για τις έρευνες που τελικά επιλέχθηκαν, ήταν διαθέσιμα τα πρωτογενή δεδομένα και όχι εκθέσεις ή άλλες δημοσιεύσεις με βάση στατιστικές αναλύσεις τους, ήταν δυνατός ο υπολογισμός των απαιτούμενων μεγεθών για την εφαρμογή της μετα-ανάλυσης με σχετική ευκολία.

Έτσι, από τα δεδομένα αυτά υπολογίστηκε αρχικά ο Pearson χ^2 συντελεστής συσχέτισης των μεταβλητών ενδιαφέροντος με τα κύρια δημογραφικά χαρακτη-

Πίνακας 7-5. Οι επιλεγμένες έρευνες για τη μετα-ανάλυση κατά χώρο έρευνας

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΩΝ						
ΧΩΡΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	ΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΤΥΠΟΣ ΧΩΡΟΥ	ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ	ΟΜΑΔΑ-ΣΤΟΧΟΣ
Karaiskaki [1]	Athens Metropolitan Area [1]	commercial local centre – education [1]	Square Green Space (5)	2001 [1]	370	Users inside the space [1]
Alimos sea shore [2]	Athens Metropolitan Area [1]	leisure area of the metropolitan waterfront - sea shore - main metropolitan road - residences -commercial municipal centre [2]	Street Pedestrian (7)	2001 [1]	293	Users inside the space [1]
Makedonomahon [3]	Thessaloniki Old City Area [2]	commercial, services, political city centre -old city - historical monuments [3]	Square Green Space (5)	2001 [1]	1031	Users inside the space [1]
Kritis [4]	Thessaloniki City Area [3]	market, recreational local centre – residences [4]	Square Green Space (5)	2001 [1]	784	Users inside the space [1]
Place de la Gare [5]	Fribourg Central City Area [4]	transport, communication, services, commercial, financial city centre - medieval city tissue- 19e c city tissue [5]	Square Front Place (4)	2002 [2]	1041	Users inside the space [1]
Jardin de Pérolles [6]	Fribourg City Area [5]	residences - cultural, educational city centre - main commercial city street [6]	Green Space (1)	2002 [2]	888	Users inside the space [1]
Piazza Don Petazzi [7]	Milan Metropolitan Area [6]	commercial local centre - church – residences [7]	Square (3)	2001 [1]	458	Users inside the space [1]
Piazza IV Novembre [8]	Milan Metropolitan Area [6]	transport, communication, public offices local centre - main metropolitan axis [8]	Square (3)	2002 [2]	434	Users inside the space [1]
All Saints Passage [9]	Cambridge Old City Area [7]	commercial, historical city centre [9]	Green Space (1)	2002 [2]	458	Users inside the space [1]
Silver street [10]	Cambridge Old City Area [7]	traffic city knot - tourist area-- historical place [10]	Street Bridge (6)	2002 [2]	491	Users inside the space [1]
Peace Garden [11]	Sheffield Central City Area [8]	public offices, commercial, cultural city centre -main central city road [11]	Square Green Space (5)	2001 [1]	510	Users inside the space [1]
Barker's Pool [12]	Sheffield Central City Area [8]	commercial, cultural, historical, business city centre – residences [12]	Square (3)	2001 [1]	499	Users inside the space [1]
Bahnhofspatz [13]	Kassel Central City Area [9]	transport, traffic, communication, offices city centre - central urban knot [13]	Square Front Place (4)	2001 [1]	418	Users inside the space [1]
Florentiner Platz [14]	Kassel Central City Area [9]	commercial, business city centre -historical, tourist, gastronomic city centre [14]	Square (3)	2002 [2]	406	Users inside the space [1]
Ethnikos Kipos [15]	Athens Central City Area [10]	political country centre - historical 19e c city centre - business, cultural, commercial city centre - green spaces, archeological zone of the ancient city – residences [15]	Green Space Park (2)	2006 [3] 2010 [5]	151	Users inside the space [1]
Pedion Areos [16]	Athens Central City Area [10]	educational, cultural, judicial city centre - main arteries of the city – residences [16]	Green Space Park (2)	2007 [4]	152	Users inside the space [1]

Πηγή: Δεδομένα έργων RUROS 1-14, UNSA_1 15-16, UNSA_2 15-16. Επεξεργασία: Κ. Αβδελίδη, 2017

ριστικά, δηλαδή το φύλο και την ηλικία των ατόμων-χρηστών του χώρου μελέτης (και αστικής επέμβασης), για τις μεταβλητές που φαίνονται στον Πίνακα 7-2 με κωδικούς (α), (β) και (γ).

Πίνακας 7-6. Πλαίσιο μετα-ανάλυσης

ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥ, ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ, ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ					
Κ-Δ ΜΕΤΑ-ΒΛΗΤΕΣ	ΦΥΛΟ [a]		ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ [b]		→ Καταγραφή των χρήσεων στον χώρο όταν οι χρήστες ερωτώνται για την:
ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	(α) ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ/ ΤΩΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ (β) ΑΝΕΣΗ/ΜΗ ΑΝΕΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ (γ) ΕΝΟΧΛΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ	Το φύλο του κατοίκου της γύρω περιοχής ως προς την ταυτότητα του χώρου	Το φύλο του κατοίκου άλλης περιοχής ως προς την ταυτότητα του χώρου	Η ηλικιακή ομάδα του κατοίκου της γύρω περιοχής ως προς την ταυτότητα του χώρου	Η ηλικιακή ομάδα του κατοίκου άλλης περιοχής ως προς την ταυτότητα του χώρου	→ Κατηγοριοποίηση των entries κατά: ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ του χώρου: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12] → Ταξινόμηση των ταυτοτήτων κατά τις ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΥΣ αστικής λειτουργίας του χώρου : [A], [B], [C], [D]

Στο στάδιο της μετα-ανάλυσης, ο έλεγχος της ετερογένειας που διέπει τις εξεταζόμενες έρευνες εξετάστηκε μέσω του στατιστικού Cochran's Q που χρησιμοποιείται σε τέτοιες εφαρμογές της μετα-ανάλυσης, αλλά και του δείκτη ασυνέχειας (inconsistency index) I² ο οποίος περιγράφει το ποσοστό της συνολικής διακύμανσης μεταξύ των μελετών που ερευνώνται και το οποίο οφείλεται σε ετερογένεια που υποβόσκει παρά σε τύχη. Για το στατιστικό Q είναι γνωστό από τη βιβλιογραφία ότι έχει χαμηλή ισχύ στην περίπτωση που συντίθενται λίγες μελέτες ενώ αντίθετα έχει υπερεκτιμημένη ισχύ όταν συντίθενται πολλές μελέτες. Για την αξιολόγηση της ετερογένειας μέσω αυτού του στατιστικού, χρησιμοποιήθηκε η προτεινόμενη από τη βιβλιογραφία μεθοδολογία, σύμφωνα με την οποία τιμές μικρότερες από 0.10 για την p-τιμή που συνοδεύει το στατιστικό Q, ερμηνεύονται ως ένδειξη στατιστικά σημαντικής ετερογένειας (Higgins κ.ά., 2003). Από την άλλη, το στατιστικό I², που υπολογίζεται ως $I^2 = 100\% \times (Q - df)/Q$, με Q, το στατιστικό του Cochran για την ετερογένεια που αναφέρθηκε νωρίτερα, και df τους βαθμούς ελευθερίας, είναι, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία ασαφές στην περίπτωση που συντίθενται λίγες μελέτες. Οι τιμές του κυμαίνονται μεταξύ 0% και 100%, με την τιμή 0% να εκφράζει τη μη ύπαρξη ετερογένειας και τιμές μεγαλύτερες από 50% να εκφράζουν την ύπαρξη ετερογένειας η οποία αυξάνεται όσο αυξάνεται και το ποσοστό αυτό. Το στατιστικό I² παρουσιάζει ένα σημαντικό

πλεονέκτημα έναντι άλλων στατιστικών μεγεθών που έχουν χρησιμοποιηθεί για την εκτίμηση της ετερογένειας, καθώς επηρεάζεται λιγότερο από το πλήθος των μελετών που χρησιμοποιούνται στη μετα-ανάλυση σε σχέση με άλλα στατιστικά μεγέθη του είδους του. Στις περιπτώσεις λοιπόν που υφίσταται ετερογένεια, η γενίκευση των αποτελεσμάτων πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή.

Για τη σύνθεση των μελετών χρησιμοποιήθηκαν μοντέλα τυχαίων επιδράσεων (random effects models) καθώς κρίθηκε πως η επίδραση κάθε επέμβασης δεν παραμένει σταθερή μεταξύ των πληθυσμών που μελετώνται, αλλά αντίθετα διαφοροποιείται, όχι μόνο από τύχη, αλλά και από άλλους παράγοντες. Η προσέγγιση αυτή, που είναι διαφορετική από την προσέγγιση σταθερών επιδράσεων (fixed effects), σύμφωνα με την οποία οι μελέτες διαφοροποιούνται μόνο εξαιτίας της τύχης, προσδίδει μεγαλύτερο βάρος στις μελέτες μικρού μεγέθους ενώ στις περιπτώσεις μεγάλης ετερογένειας, καταλήγει σε μεγαλύτερα διαστήματα εμπιστοσύνης, συγκριτικά με τα αυστηρότερα διαστήματα εμπιστοσύνης της προσέγγισης σταθερών επιδράσεων.

Για την στατιστική επεξεργασία και τη μετα-ανάλυση, χρησιμοποιήθηκαν τα στατιστικά πακέτα IBM SPSS Statistics v.20 και MedCalc Statistical Software version 16.4.3 (MedCalc Software bvba, Ostend, Belgium; <https://www.medcalc.org>, 2016).

7.2.2 Αποτελέσματα μετα-ανάλυσης

Στην Τελική Έκθεση Έργου, μία σειρά 34 πινάκων παρουσιάζουν διεξοδικά τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης λαμβάνοντας κάθε φορά υπόψη μια από τις προαναφερόμενες μεταβλητές ενδιαφέροντος που είναι οι εξής:

➤ Οι δραστηριότητες για τις οποίες βρίσκονται εκεί οι ερωτώμενοι (κάτοικοι ή μη κάτοικοι της γύρω περιοχής του υπό μελέτη χώρου επέμβασης και χρήστες του): **«Πραγματική/Τωρινή Χρήση του Χώρου» (α),**

➤ Οι λόγοι για τους οποίους οι ερωτώμενοι αισθάνονται ή δεν αισθάνονται άνετα όταν χρησιμοποιούν το χώρο: **«Άνεση/Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου» (β)**

➤ Οι λόγοι για τους οποίους ο χώρος δεν είναι αρεστός: **«Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου» (γ).**

Η μαθηματική επεξεργασία και η κατασκευή των πινάκων της μετα-ανάλυσης έγινε από την Ε. Μάσσου (βλ. Αβδελίδη και Μάσσου, 2017: 286-307). Ο κάθε πίνακας συμπεριλαμβάνει τα στοιχεία των επιλεγμένων ερευνών που ικανοποιούν τα κριτήρια εξέτασης της συγκεκριμένης συσχέτισης, τα αναλυτικά αποτελέσματα σχετικά με τον δείκτη ασυνέχειας και του στατιστικού ετερογένειας ανά έρευνα όπως και συνολικά για τις διακρινόμενες έρευνες, όπως και τα γραφήματα αναπαράστασης του συντελεστή συσχέτισης τόσο για την κατηγορία των «κατοίκων της γύρω περιοχής του χώρου επέμβασης» όσο και για την κατηγορία των «κατοίκων άλλης περιοχής».

Έτσι, για κάθε έρευνα με διαθέσιμα σχετικά στοιχεία, δίνεται ο συντελεστής συσχέτισης της υπό εξέταση μεταβλητής με το φύλο και στη συνέχεια με την ηλικία του ερωτώμενου και το αντίστοιχο διάστημα εμπιστοσύνης (95% CI). Στη γραμμή total (random effects) δίνεται ο συνολικός συντελεστής συσχέτισης, ακολουθώντας τη μεθοδολογία τυχαίων επιδράσεων, ενώ στη γραμμή total (fixed effects) δίνεται το αντίστοιχο μέγεθος για την περίπτωση των σταθερών επιδράσεων που διατηρήθηκε στον πίνακα για λόγους σύγκρισης των δύο προσεγγίσεων.

Στις περιπτώσεις που η *p*-τιμή του στατιστικού *Q* ήταν μεγαλύτερη από 0.10 και η τιμή του *I*² μεγαλύτερη από 50% υπήρξαν σοβαρές ενδείξεις πως μεταξύ των ερευνών υπήρχε στατιστικά σημαντική ετερογένεια η οποία μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους όπως η επιλογή των συμμετεχόντων στην έρευνα και το είδος του χώρου και της παρέμβασης.

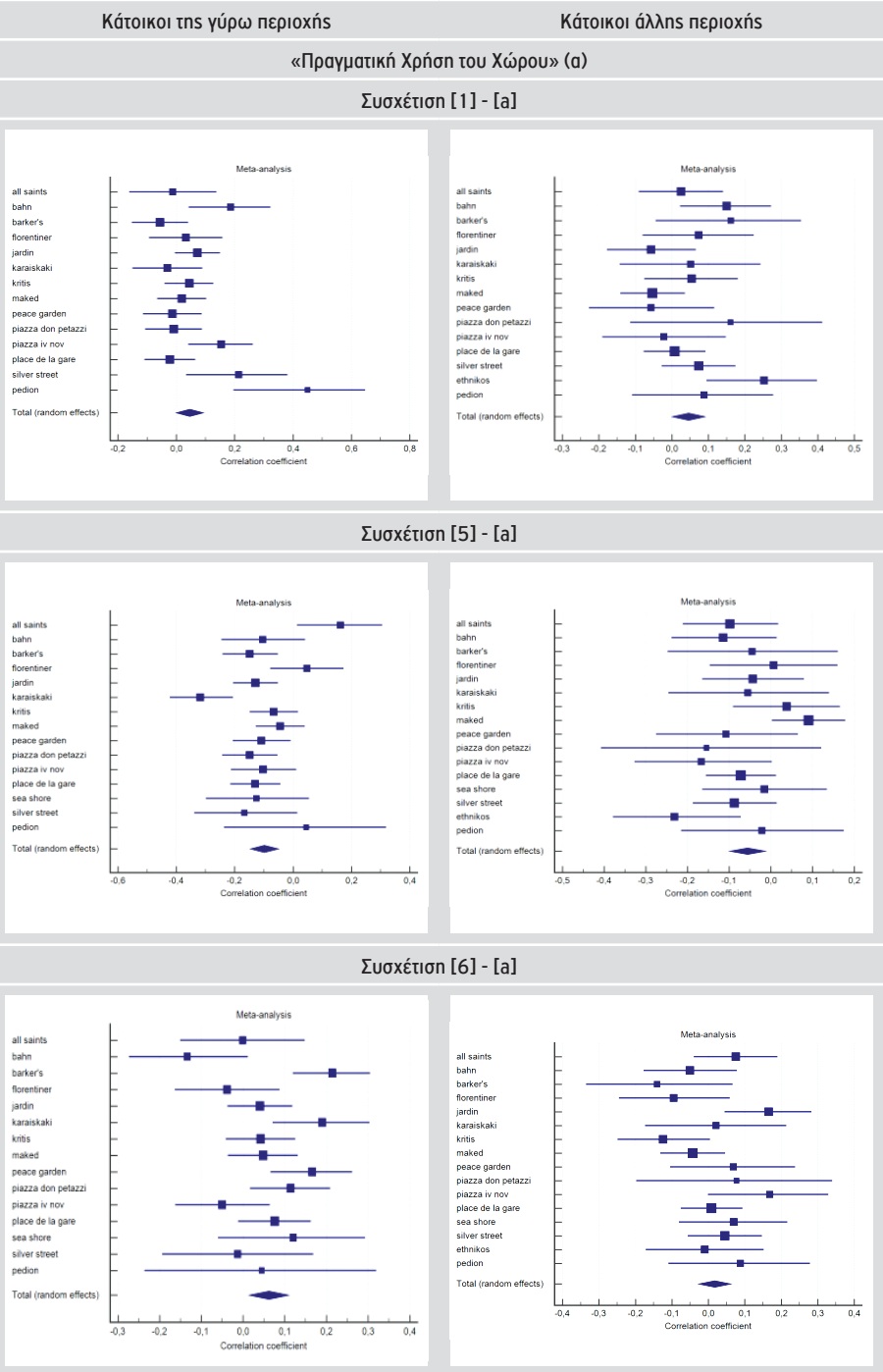
Πίνακας 7-7. Συγκεντρωτικά αποτελέσματα των μετα-αναλύσεων

Συσχετίσεις	Κάτοικοι της γύρω περιοχής		Κάτοικοι άλλης περιοχής	
	TOTAL (RANDOM EFFECTS)	INCONSISTENCY INDEX	TOTAL (RANDOM EFFECTS)	INCONSISTENCY INDEX
Πραγματική Χρήση του Χώρου (α)				
[1] - [a]	-0,0455	58,10 %	0,0455	35,22 %
[2] - [a]	-0,00700	0,00 %	-0,00659	0,00 %
[3] - [a]	-0,00875	33,28 %	-0,0186	3,25 %
[4] - [a]	0,0306	0,00 %	0,0379	0,00 %
[5] - [a]	-0,0983	63,03 %	-0,0563	33,15 %
[6] - [a]	0,0621	59,81 %	0,0176	35,93 %
[7] - [a]	-0,00501	57,19 %	-0,0145	0,00 %
[8] - [a]	0,0201	27,48 %	0,00364	0,00%
[9] - [a]				
[10] - [a]	-0,0115	59,70 %	0,0156	0,00 %
[11] - [a]				
[12] - [a]				
[1] - [b]	0,0174	68,55%	0,0316	40,03 %
[2] - [b]	-0,0145	0,00 %	-0,0135	0,00 %
[3] - [b]	0,0385	35,83 %	0,0315	54,35 %
[4] - [b]	-0,0359	0,00 %	0,0439	0,00 %
[5] - [b]	0,0482	83,72 %	-0,0460	67,41 %
[6] - [b]	-0,00156	81,14 %		
[7] - [b]	1,00	100,00 %	0,0503	81,87 %
[8] - [b]	0,0416	2,74 %	0,0530	26,81 %
[9] - [b]				
[10] - [b]	0,0335	43,43 %	-0,0159	40,72 %
[11] - [b]				
[12] - [b]				

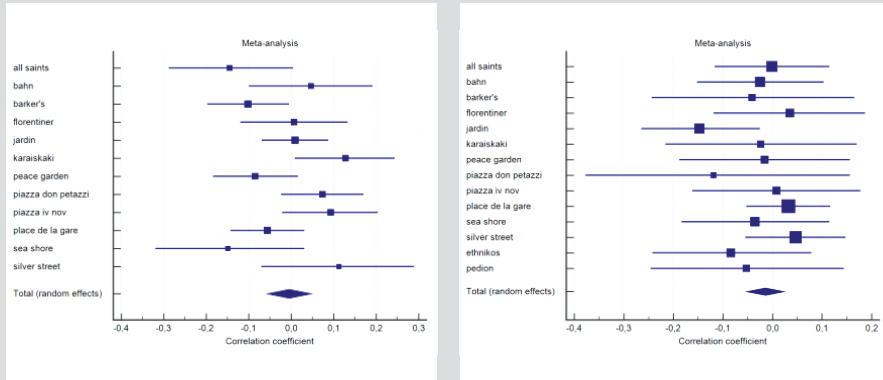
Άνεση/Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου (β)				
[Άνεση] - [a]	-0,00144	74,59 %	0,0332	10,57 %
[Άνεση] - [b]	0,0559	49,21 %	0,0355	0,00%
Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου (γ)				
[1] - [a]	-0,00612	5,14 %	0,0496	70,44 %
[2] - [a]	-0,0161	0,00 %	-0,0300	0,00 %
[3] - [a]				
[4] - [a]	0,0247	0,00 %	-0,0221	0,00 %
[5] - [a]	0,109	57,17 %	-0,0272	0,00 %
[6] - [a]				
[7] - [a]	0,0215	35,85 %	0,00830	14,43 %
[8] - [a]	0,00684	63,13 %	0,0354	0,00 %
[9] - [a]				
[10] - [a]	-0,0115	59,70 %	0,0156	0,00 %
[11] - [a]				
[12] - [a]				
[Τίποτα δεν ενοχλεί στο χώρο] - [a]	-0,121	0,00 %	-0,0756	73,83 %
[1] - [b]	-0,0201	58,42 %	0,00250	69,22 %
[2] - [b]	-0,0190	0,00 %	-0,0237	0,00 %
[3] - [b]				
[4] - [b]	-0,0251	54,26 %	0,0518	68,57 %
[5] - [b]				
[6] - [b]	0,0333	0,00 %	0,0490	0,00 %
[7] - [b]	-0,0179	47,91 %	-0,0159	38,52 %
[8] - [b]	-0,0164	34,65 %	-0,0630	34,65 %
[9] - [b]				
[10] - [b]	0,0335	43,43 %	-0,0159	40,72 %
[11] - [b]				
[12] - [b]				
[Τίποτα δεν ενοχλεί στο χώρο] - [b]	0,0559	49,21 %	0,0355	0,00 %

Οι Πίνακες 7-7 και 7-8 παρουσιάζουν συνοπτικά τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης κατά τις μεταβλητές των ερωτήσεων (α), (β) και (γ). Ο πρώτος πίνακας περιλαμβάνει τον πλήρη κατάλογο των συσχετίσεων που εξετάστηκαν με μετα-ανάλυση και στον οποίο αναφέρονται οι συνολικές τιμές των τυχαίων επιδράσεων (Total random effects) και του δείκτη ασυνέχειας (Inconsistency index). Ενώ για ορισμένες ενδεικτικές συσχετίσεις, εισήχθησαν τα γραφήματα μετα-ανάλυσης για τις δύο περιπτώσεις των ομάδων στόχων, αυτή των κατοίκων της γύρω περιοχής όπως και αυτή των κατοίκων άλλων περιοχών. Σημειώνεται ότι για να δει ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης τα λεπτομερή αποτελέσματα θα πρέπει να ανατρέξει στους Πίνακες 64-97 της Τελικής Έκθεσης Έργου (Αβδελίδη και Μάσσου, 2017: 286-307).

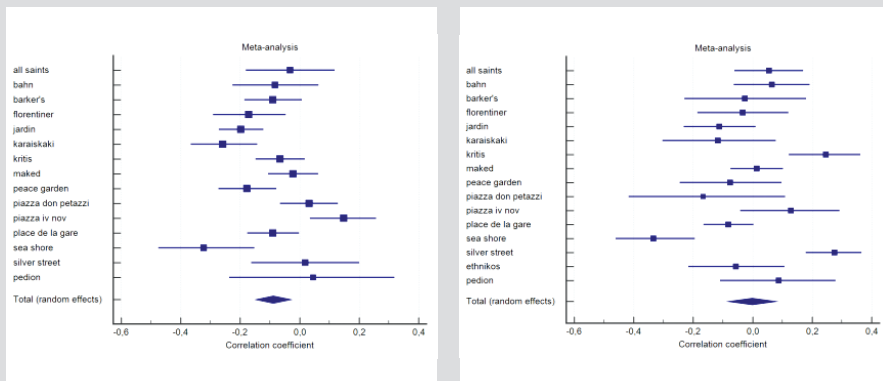
Πίνακας 7-8. Τα γραφήματα των αποτελεσμάτων των μετα-ανάλυσεων για ενδεικτικά παραδείγματα συσχετίσεων

Συσχέτιση [7] - [a]

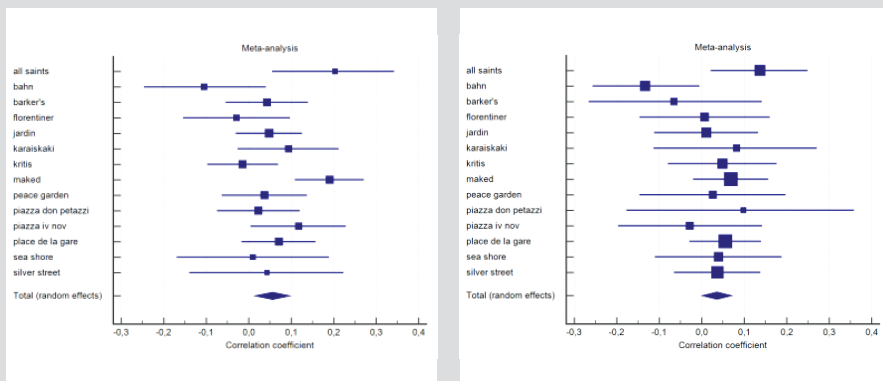

Συσχέτιση [6] - [b]

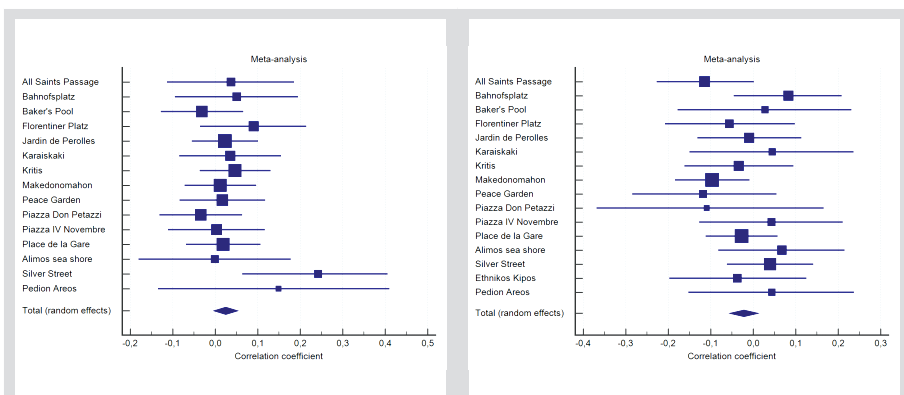
«Άνεση/Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου» (β)

Συσχέτιση [Άνεση] - [b]

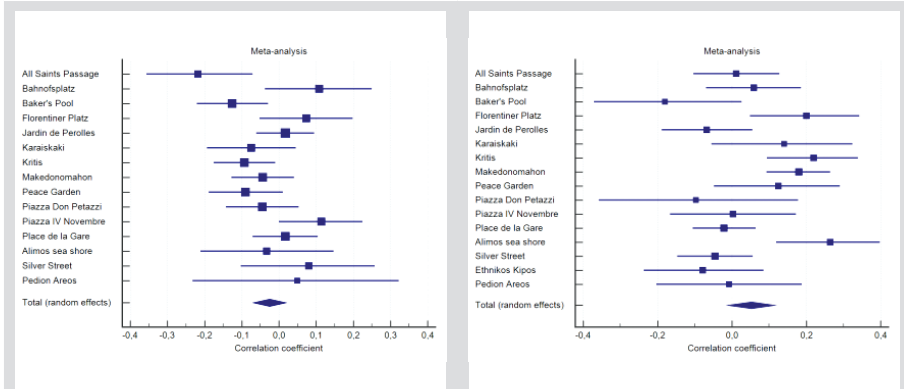

«Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου» (γ)

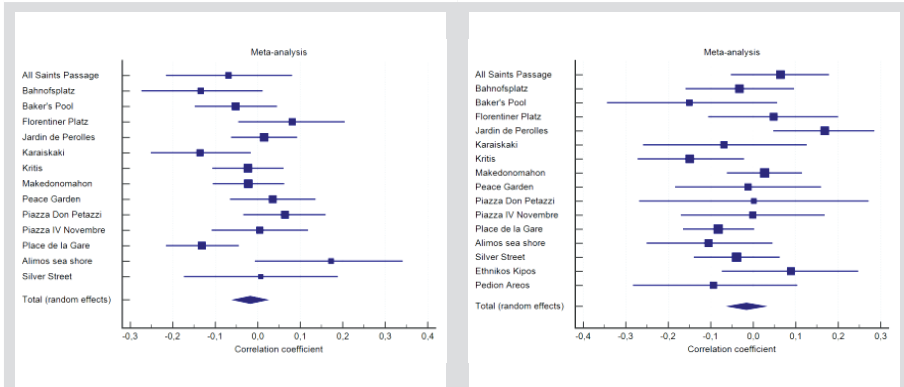
Συσχέτιση [4] - [a]

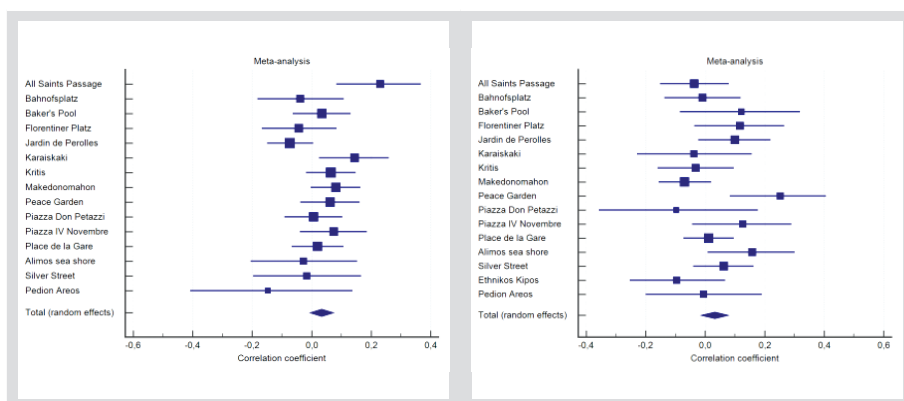
Συσχέτιση [4] – [b]

Συσχέτιση [7] – [b]

Συσχέτιση [10] – [b]

Πηγή: Κ. Αβδελίδη και μαθηματική επεξεργασία Ε. Μάσσου. ΙΚΕ/ΕΚΚΕ 2016. Έργα RUROS 1-14, UNSA_1 15-16, UNSA_2 15-16.

7.3 Συσχετισμός των δημογραφικών μεταβλητών με τις αντιληπτικές ταυτότητες του αστικού δημόσιου ανοιχτού χώρου

Τα αναλυτικά αποτελέσματα για τις τρεις μεταβλητές «Πραγματική/Τωρινή Χρήση του Χώρου» (α), «Άνεση/Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου» (β) και «Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου» (γ), έδειξαν ότι για όλες τις κατηγορίες που αντιστοιχούν στις «Ταυτότητες» –οι ενότητες με κωδικούς [1] έως [12] σύμφωνα με τις οποίες ταυτίζεται ένας ανοιχτός δημόσιος χώρος χαρακτηρίζοντάς τον συνολικά και κατηγοριοποιούν τις δραστηριότητες των χρηστών-ερωτώμενων– και το «Φύλο» [a] ή την «Ηλικία» [b], υπάρχει χαμηλή συσχέτιση. Αυτό φαίνεται ότι υπάρχει και για τις δύο ομάδες στόχοι τις οποίες επιλέξαμε να εξετάσουμε μέσω μετα-ανάλυσης, την ομάδα των «κατοίκων της γύρω περιοχής» (local inhabitant) και την ομάδα των «κατοίκων άλλης (απομακρυσμένης) περιοχής» (non local inhabitant).

Το εύρημα μπορεί να γενικευτεί με ασφάλεια καθώς κανένα επιμέρους αποτέλεσμα δεν αμφισβητεί αυτό το γενικό συμπέρασμα. Όλα τα αποτελέσματα σχετικά με τις τυχαίες επιδράσεις (total random effects), με διαφορετική επίδραση στον πληθυσμό κάθε μιας έρευνας,⁶ κυμαίνονται σε χαμηλές έως πολύ χαμηλές τιμές. Στη μία περίπτωση, αυτή της συσχέτισης «Ταυτότητα Ο Τεχνητός Χώρος – Ηλικία» για την ομάδα-στόχος «κάτοικοι της γύρω περιοχής», εμφανίζεται η τιμή 1,00 η οποία θεωρητικά δείχνει υψηλή συσχέτιση, ωστόσο συνδυάζεται με την τιμή του στατιστικού I² 100% το οποίο εκδηλώνει απόλυτη ετερογένεια και επομένως και σε αυτή την περίπτωση δεν αποδεικνύεται η σημαντική συσχέτιση. Η δεύτερη

6. Βλ. για τη χρήση μοντέλων σταθερών και τυχαίων επιδράσεων στο Μπαλούρδος 2013: 82-83 και επίσης βλ. τα αποτελέσματα της εδώ εργασίας στους Πίνακες 64-97 της Τελικής Έκθεσης Έργου (Αβδελίδη και Μάσσου, 2017: 275-294).

υψηλότερη τιμή είναι 0,1090 με αντίστοιχη τιμή του I2 πάνω από το όριο ένδειξης ετερογένειας (57,17%). Όλες οι υπόλοιπες τιμές βρίσκονται μεταξύ 0,0695 και 0,0983. Από την άλλη, τα τρία τέταρτα των περιπτώσεων έχουν μεν τιμές για το I2 χαμηλότερες του 50% σημαίνοντας την μη ύπαρξη ετερογένειας μεταξύ των ερευνών και θεωρητικά θα έδειχνε συμπέρασμα υπέρ της υψηλής συσχέτισης των δημογραφικών χαρακτηριστικών των χρηστών των δημόσιων χώρων με ορισμένες εκφάνσεις της λειτουργίας των δημόσιων ανοιχτών χώρων, ωστόσο οι τιμές αυτές δεν συνδυάζονται με τις προαναφερόμενες τιμές των τυχαίων επιδράσεων ώστε να συνάγουν υψηλή συσχέτιση των δύο βασικών δημογραφικών μεταβλητών του φύλου και της ηλικίας.

Συνεπώς οι δραστηριότητες που οι χρήστες και των δύο φύλων και όλων των ηλικιακών ομάδων, οι οποίες κωδικοποιήθηκαν στις ταυτότητες [1] έως [12], για τις ερωτήσεις με τις μεταβλητές (α), (β), (γ), δεν επιδρούν με υψηλή συσχέτιση υπέρ της μιας ή της άλλης ταυτότητας. Επομένως, οι δραστηριότητες στους αστικούς δημόσιους ανοιχτούς χώρους όλων των τύπων από (1) έως (7) (βλ. Πίνακα 7-1, στην στήλη «τύπος χώρου») έχουν ως αναφορά την κοινωνική μίξη και όχι το αντίθετο. Ενώ όσον αφορά τις αστικές αναπλάσεις στο δημόσιο χώρο της πόλης, που είναι εν τέλει το ζητούμενό μας, το γενικό συμπέρασμα είναι ότι θα πρέπει να ανταποκρίνονται ακριβώς σε αυτήν την οπτική, δηλαδή της κοινωνικής μίξης και της αστικής ετερογένειας, και να απαντά στις ανάγκες του γενικού πληθυσμού δηλαδή όλων των κατηγοριών και πληθυσμιακών ομάδων κατά πρώτο λόγο.

Συνοψίζοντας, θα σημειώσουμε ότι με την παρούσα εργασία επιχειρείται, στο πλαίσιο του έργου, μια δεύτερη προσέγγιση του ζητήματος της κοινωνικής μίξης σε σχέση με τις αλλαγές του χώρου της πόλης οι οποίες προκύπτουν από επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού. Η πρώτη προσέγγιση ήταν αυτή της εργασίας που παρουσιάζεται παραπάνω στο Κεφάλαιο 2 του παρόντος με τίτλο «Κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των περιοχών ένταξης των χωρικών επεμβάσεων στον αστικό ιστό». Οι δύο εργασίες, οι οποίες αντιμετωπίζουν το ίδιο ζήτημα από διαφορετικές οπτικές, με διαφορετικές μεθοδολογίες αλλά στοχεύοντας στην αποσαφήνιση της εν λόγω σχέσης με διαφορετικό τύπο αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων, έχουν παρεμφερή αντικείμενο διερεύνησης καθώς και οι δύο αναφέρονται σε κοινωνικά/πληθυσμιακά σύνολα που είναι ομάδες-στόχοι για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού.

Στην παρούσα εργασία του Κεφαλαίου 7, το κοινωνικό/πληθυσμιακό σύνολο ή ομάδα-στόχος είναι οι χρήστες των χώρων που είτε αναδιαμορφώθηκαν είτε θα αναδιαμορφωθούν με αστική επέμβαση, ενώ στην προηγούμενη εργασία του Κεφαλαίου 2, το κοινωνικό/πληθυσμιακό σύνολο ή ομάδα-στόχος είναι οι κάτοικοι των γύρω περιοχών των χώρων μελέτης περίπτωσης του έργου. Μεθοδολογικά, η προσέγγιση της πρώτης εργασίας (Κεφάλαιο 2) εφάρμοσε αλγοριθμική και περιγραφική στατιστική ανάλυση δευτερογενών δεδομένων που συλλέχθηκαν στις βάσεις απογραφικών δεδομένων, ενώ η προσέγγιση της παρούσας εργασίας χρησιμοποίησε την στατιστική διαδικασία της μετα-ανάλυσης και συντέθηκαν ξε-

χωριστά σύνολα εμπειρικών παρατηρήσεων, αποτελέσματα βάσει πρωτογενών δεδομένων προηγούμενων ερευνών. Οι έρευνες αυτές επιλέχθηκαν ως σύνολο μετά από συστηματική ανασκόπηση η οποία κατέδειξε κατάλληλο το σύνολο αυτό και επαρκές για την εξαγωγή συγκεντρωτικών συμπερασμάτων με τη μαθηματική μέθοδο της μετα-ανάλυσης.

Πρόκειται για ένα πρώιμο (πειραματικό) εγχείρημα, όπως ειπώθηκε στην εισαγωγή του παρόντος Κεφαλαίου, καθώς εφαρμόζεται σε ένα πεδίο ετεροειδούς παραγωγής μελετών και ερευνών με το οποίο συσχετίζεται η θεματολογία του έργου.

Βιβλιογραφία

- Αβδελίδη, Κ. και Μάσσου, Ε. (2017). Προσέγγιση μέσω μετα-ανάλυσης της σχέσης «κοινωνική μίξη – αλλαγές αστικού ανοιχτού δημόσιου χώρου». Στο Κ. Αβδελίδη (επιμ.) *Εμπειρική διερεύνηση για την κοινωνική θεώρηση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού. Τελική Εκθεση Έργου: Τόμος 1: Κύριες ερευνητικές εργασίες*, www.ekke.gr/wp_Αστικός_Σχεδιασμός.
- Αβδελίδη, Κ. (2009). Αστικός φυσικός χώρος και πτυχές της καθημερινότητας στην Αθήνα. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 128 Α', 143-174.
- Αβδελίδη, Κ. (2007). Η Χρήση Φυσικών Χώρων Αθήνας – ένας δείκτης ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης. Αθήνα: ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ.
- Avdelidi, K. (2004). Social considerations at the design of open spaces. In M. Nicolopoulou (ed.), *Designing open spaces in the urban environment: a Bioclimatic approach* (pp. 43-46). CRES, <http://alpha.cres.gr/ruros/>
- Bangert-Drowns, Robert L. and Rudner, Lawrence M. (1991). Meta-analysis in educational research. *Practical Assessment, Research and Evaluation*, 2 (8), <http://PARE-online.net/getvn.asp?v=2andn=8>
- Cornell, J.E. and Mulrow, C.D. (1999). Meta-analysis. In H.J. Ader and G.J. Mellenberg (eds), *Research methodology in the social, behavioral and life sciences*. London: Sage, 285-323.
- Cooper, H. and Hedges, L.V. (1994). *The Handbook of Research Synthesis*. New York: Russel Sage.
- Higgins, J., Thompson, S. G., Deeks, J. J. and Altman, D. G. (2003). Measuring inconsistency in meta-analyses [journal article as teaching resource, deposited by John Flynn]. *British Medical Journal*, 327, 557-560.
- Μπαλούρδος, Δ. και Τσίγκανου, Ι. (2013). Μετα-ανάλυση ποσοτικών ερευνών: Εργαλεία και διαδικασία. Στο Δ. Μπαλούρδος και Ι. Τσίγκανου (επιμ.). *Μετα-ανάλυση ερευνών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία* (σελ. 23-40). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση-Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Μπαλούρδος Δ. (2013). Μοντέλα και εφαρμογές συστηματικής ανασκόπησης και μετα-ανάλυσης. Στο Δ. Μπαλούρδος και Ι. Τσίγκανου (επιμ.), *Μετα-ανάλυση*

- ερευνών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία (σελ. 73-101). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση-Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Πανάρετος, Ι. και Ξεκαλάκη, Ε. (2000). Εισαγωγή στη στατιστική σκέψη, τόμος ΙΙ (Εκτιμητική και Ελεγχος Υποθέσεων), <http://www.stat-athens.aueb.gr/~jpan/statistiki-skepsi-II/Index.html>
- Pang, F., Drummond, M. and Song, F. (1999). *The use of meta-analysis in economic evaluation*. CHE Discussion Paper 173, University of York-Centre for Health Economics, 1-30.
- Rosenthal, R. (1979). The "File Drawer Problem" and Tolerance for Null Results. *Psychological Bulletin*, 86 (3), 638-641.
- Shorten, A., Shorten B. (2013). What is meta-analysis?. *Evidence-Based Nursing*, 16, 3-4.
- St-Amand, A. and Saint-Jacques, M.-Ch. (2013). *Comment faire? Une méta-analyse, méthode agrégative de synthèse des connaissances*. Québec: Université Laval-JE-FAR.

Διαδουκτιακές πηγές

- CRES and partners (2005). Rediscovering the Urban Realm and Open Spaces. (2001-2004). Database: Field Surveys Results: Social Data, <http://alpha.cres.gr/ruros/>